

Sygn. akt I UK 432/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)
SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z odwołania J. Ś.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]
o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 października 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 12 maja 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego
Sądowi Apelacyjnemu w [...].**

UZASADNIENIE

Organ rentowy decyzją z 12 marca 2014 r. odmówił wnioskodawcy przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, wskazując, że nie spełnia on przesłanek do przyznania prawa do renty, ponieważ w myśl art. 57 ust. 1 pkt 2 i

58 ust. 1 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - nie posiada wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, czyli co najmniej 5-letniego okresu ubezpieczenia w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku lub powstaniem niezdolności do pracy. W dziesięcioleciu przed datą powstania niezdolności do pracy ubezpieczony udowodnił jedynie 4 lata, 11 miesięcy i 20 dni.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z 1 września 2015 r. oddalił odwołanie od decyzji z 12 marca 2014 r. oraz umorzył postępowanie w zakresie decyzji z 8 maja 2015 r. Sąd ustalił, że ubezpieczony 8 listopada 2013 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Lekarz orzecznik uznał go za osobę częściowo niezdolną do pracy poczynając od 1 listopada 2013 r. na okres do 31 grudnia 2015 r. Na podstawie dokumentacji ubezpieczeniowej ustalono, że ubezpieczony w okresie dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku jak również przed powstaniem niezdolności do pracy (tj. w okresie od 1 listopada 2003 r. do 31 października 2013 r.) nie udowodnił pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego. W wyniku postępowania wyjaśniającego w przedmiocie podlegania ubezpieczeniu z tytułu działalności gospodarczej ustalono, że ubezpieczony w okresie od 3 września 2000 r. do 16 października 2006 r. podlegał ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, jednakże do okresów składkowych nie zaliczono, zgodnie z art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, okresu, za który nie zostały opłacone składki na ubezpieczenie. W dziesięcioleciu przypadającym przed dniem powstania niezdolności do pracy, tj. od 1 listopada 2003 r. do 31 października 2013 r. ubezpieczony udowodnił łącznie 4 lata 11 miesięcy i 20 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Po uzyskaniu we wrześniu 2014 r. informacji z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o kwocie zadłużenia składek na ubezpieczenie z tytułu działalności gospodarczej, ubezpieczony dokonał wpłaty składek za okres od 2 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r., wnosząc o doliczenie tego okresu do stażu pracy, czyli do okresu składkowego. W piśmie z 6 października 2014 r. organ rentowy wyjaśnił, iż nie ma możliwości zaliczenia do stażu pracy okresu prowadzonej działalności gospodarczej od 1 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r. z uwagi na

przedawnienie wymagalności składek za ten okres. Sąd uznał stanowisko organu rentowego za prawidłowe, wskazując na art. 24 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat licząc od dnia, w którym stały się wymagalne. Sąd stwierdził jednocześnie, że ubezpieczony nie udowodnił okresu podlegania ubezpieczeniu na podstawie umowy zlecenia u komornika sądowego Ł. Z. z uwagi na brak raportów zgłoszenia do ubezpieczenia. Sąd w uzasadnieniu wyroku wyjaśnił, że podczas toczącego się postępowania odwoławczego ubezpieczony 17 kwietnia 2015 r. złożył nowy wniosek o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy i równocześnie udowodnił okres podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu w S.C. „A.” (M. H., M. Ś.) w [...] z tytułu pracy wykonywanej na podstawie umowy zlecenia w okresie od 1 maja 2014 r. do 31 marca 2015 r. Rozpoznając nowy wniosek organ rentowy ustalił, że w dziesięcioleciu przed dniem złożenia wniosku (tj. w okresie od 17 kwietnia 2005 r. do 16 kwietnia 2015 r.) ubezpieczony udowodnił łącznie 5 lat, 8 miesięcy 119 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Wobec faktu, że lekarz orzecznik stwierdził częściową niezdolność ubezpieczonego do pracy poczynając od listopada 2013 r., tj. w okresie ubezpieczenia, jak również wobec udowodnienia pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu, decyzją z 8 maja 2015 r. organ rentowy przyznał ubezpieczonemu prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy poczynając od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek, tj. od 1 kwietnia 2015 r., na okres do 31 grudnia 2015 r. W konsekwencji w odniesieniu do decyzji organu rentowego z 8 maja 2015 r. Sąd umorzył postępowanie na podstawie art. 477¹³ § 1 k.p.c. Z kolei w odniesieniu do decyzji z 12 marca 2014 r. w zakresie żądania przyznania prawa do renty poczynając od 1 listopada 2013 r. do 31 marca 2015 r. Sąd oddalił odwołanie ze względu na bezsporną okoliczność, że na dzień wydania zaskarżonej decyzji ubezpieczony nie spełnił łącznie wszystkich przesłanek wymaganych do nabycia prawa do renty przewidzianych w art. 57 ust. 1 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 oraz art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył odwołujący się, zarzucając naruszenie art. 24 pkt 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez odrzucenie

okresu od 1 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r. uznając go jako przedawniony oraz sprzeczność poczynionych ustaleń faktycznych z treścią zebranego materiału dowodowego.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 12 maja 2016 r. oddalił apelację odwołującego się. Sąd podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i przyjął je za własne. W uzasadnieniu wskazał, że stosownie do art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki: (-) jest niezdolny do pracy, (-) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy, (-) niezdolność do pracy powstała w okresie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów. Zgodnie z art. 58 powołanej ustawy warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, w myśl art. 57 ust. 1 pkt 2, uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie co najmniej 5 lat - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat, przy czym okres ten powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Sąd wyjaśnił, że stosownie do art. 6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS okresem składkowym jest okres ubezpieczenia. Z kolei na mocy art. 5 ust. 4 tej ustawy przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty dla: 1) płatników składek, zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 2) osób współpracujących z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność - nie uwzględnia się okresu, za który nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w tym okresie. Stosownie natomiast do art. 24 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne, z zastrzeżeniem ust. 5-6 (poprzednio termin ten wynosił 10 lat). W świetle powyższego Sąd Apelacyjny stwierdził, że okres przedawnienia spornej składki upłynął przed jej wpłaceniem przez ubezpieczonego. Okoliczność, że w tym czasie toczyło się postępowanie w niniejszej sprawie, wbrew stanowisku skarżącego, nie spowodowała zawieszenia biegu terminu przedawnienia składek. Konsekwencją przedawnienia składek jest wygaśnięcie

zobowiązania wobec Zakładu. Sąd stwierdził, że po upływie terminu przedawnienia Zakład nie może dochodzić tych należności, ale również płatnik składek po upływie tegoż terminu nie może dobrowolnie ich opłacić. Tym samym okoliczność, że ubezpieczony w trakcie postępowania opłacił składkę za okres od 2 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r. nie mogła spowodować, że jego okres składkowy w dziesięcioleciu od 1 listopada 2003 r. do 31 października 2013 r. zwiększył się. Sąd Apelacyjny odnosząc się do twierdzenia ubezpieczonego, że za styczeń 2004 r. nie opłacił składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, ponieważ był w tym okresie zatrudniony w ramach umowy zlecenia u komornika sądowego Ł. Z. za wynagrodzeniem wynoszącym brutto 200 zł stwierdził, że ubezpieczony tego okresu podlegania ubezpieczeniu nie udowodnił. W tym zakresie Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu Okręgowego. Wskazał, że za ten okres nie ma raportów zgłoszenia do ubezpieczenia i dowodu opłacenia składek, a przedłożone w postępowaniu apelacyjnym zaświadczenie z września 2015 r. nie stanowi dowodu, że skarżący został zgłoszony do ubezpieczenia przez tego płatnika i że została opłacona składka. W konsekwencji Sąd stwierdził, że na dzień stwierdzenia niezdolności do pracy jak również na dzień złożenia wniosku w listopadzie 2013 r. ubezpieczony nie udowodnił pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego wymaganego przepisem art. 57 ust. 2 w związku z art. 58 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zatem nie było podstaw do zmiany decyzji z 12 marca 2014 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

(-) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie zarówno przez Sąd pierwszej jak i drugiej instancji, iż odwołujący się nie był zgłoszony przez Komornika Sądowego Rewiru V przy Sądzie Rejonowym w [...] do ubezpieczenia w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r., podczas gdy z dokumentacji sporządzonej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...] wynika, iż płatnik składek - Komornik Sądowy Ł. Z. dokonał zgłoszenia odwołującego się z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy zlecenia do obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnego, rentowych i wypadkowego oraz obowiązkowego ubezpieczenia

zdrowotnego na druku ZUS ZUA z datą powstania obowiązku ubezpieczenia, tj. od 1 marca 2001 r., zidentyfikowano również imienne raporty rozliczeniowe ZUS RNA/RCA za miesiące od marca 2001 r. do grudnia 2003 r., natomiast nie odnotowano dokumentu wyrejestrowania z ubezpieczeń ZUS ZWUA oraz dokumentów rozliczeniowych za miesiąc styczeń 2004 r.;

(-) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, iż przedłożone przez odwołującego się w postępowaniu apelacyjnym przed Sądem drugiej instancji zaświadczenie z 17 września 2015 r., wystawione przez Komornika Sądowego Rewiru V przy Sądzie Rejonowym w [...] Ł.Z., nie jest wystarczającym dowodem na okoliczność, iż odwołujący się w okresie od 1 stycznia 2004 r. do dnia 31 stycznia 2004 r. podlegał ubezpieczeniu społecznemu, pomimo niezłożenia przez płatnika składek (Komornika Sądowego Ł.Z.) za ten okres imiennego raportu miesięcznego o należnych składkach i wypłaconych świadczeniach oraz braku opłacenia składki z wyłącznej winy płatnika składek;

(-) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, iż odwołujący się nie udowodnił zarówno przed organem rentowym, Sądem pierwszej jak i drugiej instancji, że w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r. podlegał ubezpieczeniu społecznemu na podstawie umowy zlecenia u Komornika Sądowego Rewiru V przy Sądzie Rejonowym w [...] Ł.Z., z uwagi na brak raportów zgłoszenia do ubezpieczenia oraz brak opłacenia przez płatnika składki za ten okres, a przez to błędne ustalenie, iż na dzień stwierdzenia niezdolności do pracy jak również na dzień złożenia wniosku, tj. 8 listopada 2013 r., odwołujący się nie udowodnił pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego wymaganego przepisem art. 57 ust. 2 w zw. z art. 58 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), a zatem nie było podstaw do zmiany decyzji organu rentowego z 12 marca 2014 r., podczas gdy odwołujący się przedstawił przed Sądem drugiej instancji zaświadczenie z 17 września 2015 r. wystawione przez Komornika Sądowego Rewiru V przy Sądzie Rejonowym w [...] Ł.Z., z którego jednoznacznie wynika, iż w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 31 stycznia 2004 r. był zatrudniony u Komornika Sądowego Ł.Z. na podstawie umowy zlecenia i osiągnął wynagrodzenie w kwocie 200 zł brutto, co w świetle przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz aktualnego

orzecznictwa Sądu Najwyższego stanowi wystarczający dowód na to, iż odwołujący się w tym okresie podlegał ubezpieczeniu, pomimo niezłożenia przez płatnika składek za ten okres imiennego raportu miesięcznego o należnych składkach i wypłaconych świadczeniach oraz braku opłacenia składki z wyłącznej winy płatnika składek.

Zarzucono również naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest:

(-) art. 6 ust. 1 pkt 1) ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), poprzez jego błędną wykładnię przez Sąd pierwszej jak i drugiej instancji polegającą na przyjęciu, iż przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy uwzględnia się wyłącznie jako okresy ubezpieczenia (okresy składkowe), okresy, za które płatnik składek dokonał zgłoszenia danej osoby do ubezpieczenia oraz uiścił należne za nią za ten okres składki, podczas gdy prawidłowa wykładnia tego przepisu powinna prowadzić do wniosku, iż przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości okresy składkowe uwzględnia się jako okresy ubezpieczenia bez względu na to, czy płatnik niebędący ubezpieczonym opłacił należne za osobę zatrudnioną składki, ponieważ przy weryfikacji okresów uwzględnianych do ustalenia prawa i wysokości emerytury lub renty nie uwzględnia się okresów, za które nie zostały opłacone składki tylko, gdy płatnik składek zobowiązany do opłacania składek na własne ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub osób współpracujących z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność (płatnikami takich składek) nie opłacił składek na takie ubezpieczenia społeczne;

(-) art. 57 ust. 1 pkt 2) w zw. z art. 58 ust. 1 pkt 5) oraz art. 58 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), poprzez odmowę przyznania odwołującemu się prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy za okres od 1 listopada 2013 r. do 31 marca 2015 r. z powodu braku udowodnienia przez odwołującego pięcioletniego okresu ubezpieczenia (okresu składkowego i nieskładkowego) w ciągu ostatniego dziesięciolecia przypadającego zarówno przed zgłoszeniem wniosku o rentę jak i przed dniem powstania niezdolności do pracy, podczas gdy w rzeczywistości odwołujący się wykazał, iż spełnił wszystkie

przesłanki nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy, w szczególności określone w art. 57 ust. 1 pkt) 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, bowiem udowodnił, iż na dzień złożenia wniosku o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy posiadał co najmniej 5 lat i 21 dni okresów składkowych i nieskładkowych.

Skarżący wniósł o uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 12 maja 2016 r. i przekazanie sprawy temu Sądowi do rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego, a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującego się kosztów postępowania według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ubezpieczonego okazała się mieć uzasadnione podstawy.

Skarżący podniósł naruszenie zarówno przepisów prawa procesowego, jak i materialnego.

Zarzuty naruszenia prawa procesowego miały, zdaniem skarżącego, dotyczyć przepisu art. 233 § 1 k.p.c. Samodzielna ocena naruszenia przepisu prawa procesowego w postaci art. 233 § 1 k.p.c. nie może zasadniczo stanowić oparcia skargi kasacyjnej. Sąd Najwyższy wielokrotnie i jednoznacznie przyjmował, że jako „sąd prawa” jest związany ustalonym stanem faktycznym sprawy (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2017 r., II UK 686/15, LEX nr 2255423). Tak więc spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2017 r., I PK 85/16, LEX nr 2297412).

Skarżący podniósł jednak również zarzuty naruszenia prawa materialnego. Na szczególną uwagę zasługuje zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej. W skardze kasacyjnej podniesiono w związku z tym problem możliwości zaliczenia do okresu ubezpieczenia okresów, w których osoba niebędąca płatnikiem składek świadczyła pracę, ale nie zostały opłacone składki na ubezpieczenia społeczne.

Skarżący twierdzi, że w zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny błędnie przyjął, że dla zaliczenia okresu jako składkowego konieczne jest zgłoszenie do ubezpieczenia oraz uiszczenie składki. Sąd Apelacyjny co prawda wprost nie wyraził takiego stanowiska, jednak z uzasadnienia (s. 4) można zasadnie wniosek taki wyprowadzić.

Problem powyższy był już rozstrzygany przez Sąd Najwyższy. I tak w wyroku z dnia 20 kwietnia 2016 r., II UK 194/15 (LEX nr 208969) stwierdzono, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości okresy składkowe uwzględnia się jako okresy ubezpieczenia (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej), bez względu na to, czy płatnik niebędący ubezpieczonym opłacił za niego składki, ponieważ przy weryfikacji okresów uwzględnianych do ustalenia prawa i wysokości emerytury lub renty nie uwzględnia się okresów, za które nie zostały opłacone składki tylko, gdy płatnik składek zobowiązany do opłacania składek na własne ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub osób współpracujących z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność (płatnikami takich składek) nie opłacił składek na takie ubezpieczenia społeczne. Stanowisko takie zostało także zaprezentowane w wielu innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (np. w wyrokach z dnia 6 kwietnia 2007 r., II UK 185/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 143, czy z dnia 7 marca 2017 r., III UK 84/16, LEX nr 2278301). Tak więc zaliczenie spornego okresu jako okresu ubezpieczenia nie jest uzależnione od warunku opłacenia przez płatnika składek.

Mając na uwadze ustalenia faktyczne przyjęte przez Sąd Apelacyjny należy stwierdzić, że Sąd ten zastosował wskazane w podstawie skargi kasacyjnej przepisy prawa materialnego do co najmniej niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego, co stanowi błąd subsumcji. Jak przyjmuje Sąd Najwyższy nie jest możliwe prawidłowe zastosowanie prawa materialnego bez zgodnego z prawem procesowym ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., II UK 100/14, OSNP 2016 nr 7, poz. 88 i cytowane tam orzeczenia). Reasumując, przy ponownym rozpoznaniu sprawy nie będzie wystarczające ustalenie, czy płatnik składek opłacił za skarżącego składki na ubezpieczenia społeczne, gdyż nie jest to warunkiem zaliczenia spornego okresu jako okresu ubezpieczenia osoby niebędącej płatnikiem składek. Należy

również zgodzić się z poglądem, iż zaniedbania nierzetelnego płatnika składek na ubezpieczenia społeczne nie powinny obciążać najdalej idącymi skutkami ubezpieczonych, jak w niniejszej sprawie w postaci braku prawa do świadczenia rentowego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.

kc